

Pontia edusa

Grönfläckig vitfjäril

Fjärilar, Dagfjärilar

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Sårbar (VU*)

B1ab(iii,v)c(iv)+2ab(iii,v)c(iv); D

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Lepidoptera (fjärilar), **Familj:** Pieridae (vitfjärilar), **Släkte:** *Pontia*, **Art:** *Pontia edusa* - grönfläckig vitfjäril (Fabricius, 1777) **Synonymer:** *Papilio daplidice* Linnaeus, 1758, *Papilio edusa* Fabricius, 1777, *grönfläckig kålfjäril*, *Pontia daplidice* (Linnaeus, 1758)

Kännetecken

Vingbredd 33–48 mm. Vingarnas ovansida är vit. Framvingarna med bred svart av vita partier genombruten fläck vid spetsen. Diskfläcken är svart och fyrkantig. Honan har dessutom en svart fläck vid bakkanten och svarta fläckar i rad längs utkanten på bakvingarna. Vingarnas undersidor är vita med i huvudsak gröna fläckar, främst på bakvingarna.

Utbredning och status

Grönfläckig vitfjäril är en migrationsart som under 1900-talet noterats från åtskilliga landskap i vårt land. Invasionerna kommer från sydöstra Europa men har varit av mer sporadisk karaktär efter 1950-talet då årsmedeltemperaturen gav ett värmeunderskott fram till 1990-talets början då vi fick ett värmeöverskott. Under åren 1970 och 1972, liksom år 2000, kom stora invasioner österifrån och nådde ända upp till Lappland via Finland. Från 1990 har arten visat sig i stort sett varje år med stora immigrationer 1992, 1993, 1995 och 2002 då den också lyckades etablera sig i Danmark och i Skåne under några år. För övrigt föreligger enstaka migrantfynd från Öland 1993 samt Småland och Södermanland 1999. Idag är arten endast med säkerhet bofast på Gotland. Den upptäcktes på Mästermyrs fyra blekefält 1966 och sedermera i Stånga grustag med bofasta populationer. Mästermyr, på sin tid Gotlands största myr, dikades ut i början av förra seklet. Förutom vunnen jordbruksmark blev obrukbar mark bestående av kalklera, s.k. blekemark, kvar. På denna relativt sterila mark spred sig bl.a. gulreseda *Reseda lutea* som är värdväxt åt larverna. På Mästermyr har fjärilen varit mycket talrik med viss fluktuation från år till år. På de allra senaste åren har den dock blivit fåtaligare p.g.a. igenväxning av habitatet. Världsutbredningen täcker en stor del av det palearktiska området.

Ekologi

Larverna utvecklas (på Gotland) från senare delen av juni genom hela sommaren. Som värdväxter uppges olika korsblommiga växter. På Gotland har endast gulreseda *Reseda lutea* konstaterats som värdväxt. Arten övervintrar som puppa. Fjärilen kan utveckla tre generationer hos oss. Den första flyger under maj-juni och de övriga under juli-september. Fjärilen besöker diverse blommor som tistlar och timjan. Arten kräver torra och varma marker, ofta människopåverkade. I litteraturen anges ruderatmarker som exempel. Mycket passande är alltså igenväxande grustag och de öppna, stäppartade blekefälten på Mästermyr. Den långa kontinuiteten hos blekefälten sedan Mästermyr dikades ut för snart 100 år sedan har varit helt avgörande för den fasta förekomsten på Gotland. Den grönfläckiga vitfjärilen är ju inte svårspriidd, men ses endast i undantagsfall på andra ställen på Gotland, vilket kan indikera att de på Gotland bofasta populationerna skiljer sig genetiskt från migrantdjur.

Hot

Exploatering eller igenväxning av Mästermyrs blekefält, där skogsplanteringsprojekt med tall och gråal pågår. Under de senaste ca 10 åren har mycket buskage och mindre träd vuxit upp. En påtaglig nedgång av populationen av grönfläckig vitfjäril är tydlig. Fortsatt brytning av grus och pågående trädplantering i de äldre, be vuxna delarna av Stånga grustag är också ett hot.

hålls i första hand bör Mästermyrs blekefält bibehållas öppna och inte beskogas i större utsträckning än idag. De aktuella blekefälten (fyra när arten upptäcktes) bör snarast röjas. Stånga grustag är intressant ur även andra aspekter med förekomst av häckande backsvala och en ljus variant av blåvingad gräshoppa, *Sphingonotus caeruleus*. Den unika förekomsten av grönfläckig vitfjäril på dessa artificiellt uppkomna biotoper på Gotland är i sig mycket intressant och hur dessa områden koloniserats av nya arter är värt att bevaka.

Litteratur

- Blab, J., Ruckstuhl, T., Esche, T. & Holzberger, R. 1987. Aktion Schmetterlinge. So können Wir Sie retten. Otto Maier Ravensburg.
- Dal, B. 1978. Fjärilar i naturen. Europas dagfjärilar. Nordeuropa. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Dal, B. 1981. Fjärilar i naturen. Europas dagfjärilar. Mellaneuropa. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Douwes, P. 1970. De bästa storfjärilsfynden 1970. Nerikes Entomologiska Sällskap. Årsskrift 1970: 6–7.
- Eliasson, C.U., Ryrholm, N., Holmer, M., Jilg, K. & Gärdenfors, U. 2005. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Fjärilar: Dagfjärilar, Hesperidae-Nymphalidae. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Elmquist, H. 1989. Sällsynta och hotade fjärilar på Gotland. Rapport från Länsstyrelsen i Gotlands län. Visby.
- Friedrich, E. 1986. Breeding butterflies and moths. Harley Books, Colchester.
- Geiger, H., Descimon, H. & Scholl, A. 1988. Evidence for speciation within nominal *Pontia daplidice* (Linnaeus, 1758) in Southern Europe (Pieridae). *Nota lep.* 11(1): 7–20.
- Gullander, B. 1959. Nordens dagfjärilar. P. A. Norstedt & söners förlag, Stockholm.
- Gärdenfors, U. 2000. Rödlistade arter i Sverige 2000. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Henriksen, H. J. & Kreutzer, I. 1982. Skandinavien dagsommerfugle i naturen. Skandinavisk Bokforlag, Odense.
- Langer, T. W. 1958. Allhems Fjärilbok, Allhems förlag. Langer, T. W. 1967. Fjärilarnas beteende. LTs förlag, Stockholm.
- Lewis, H. L. 1974. Fjärilar från hela världen. Forum, Stockholm.
- New, T. R. 1997. Butterfly conservation. Oxford University Press, Oxford.
- Nordström, F. 1955. De fennoskandiska dagfjärilarnas utbredning. Lunds Universitet årsskrift. N. F. Avd. 2. 51(1): 1–176.
- Nordström, F., Wahlgren, E. & Tullgren, A. 1941. Svenska fjärilar. Nordisk Familjeboks Förlag, Stockholm.
- Novák, I. 1999. Butterflies and moths. Blitz Editions, Enderby.
- Palmqvist, G. 1984. Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1983. *Ent. Tidskr.* 105(3): 81–88.
- Palmqvist, G. 1987. Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1986. *Ent. Tidskr.* 108(4): 135–139.
- Palmqvist, G. 1993. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolepidoptera) i Sverige 1992. *Ent. Tidskr.* 114(1–2): 37–42.
- Ryrholm, N. 1994. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolepidoptera) i Sverige 1993. *Ent. Tidskr.* 115(1–2): 37–44.
- Ryrholm, N. 1995. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolepidoptera) i Sverige 1994. *Ent. Tidskr.* 116(1–2): 31–45.
- Palmqvist, G. 1998. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolepidoptera) i Sverige 1997. *Ent. Tidskr.* 119(1): 13–27.
- Palmqvist, G. 1999. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolepidoptera) i Sverige 1998. *Ent. Tidskr.* 120(1–2): 59–74.
- Palmqvist, G. 2000. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolepidoptera) i Sverige 1999. *Ent. Tidskr.* 121(1–2): 31–45.
- Palmqvist, G. 2001. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolepidoptera) i Sverige 2000. *Ent. Tidskr.* 122(1–2): 41–55.
- Porter, J. 1997. Caterpillars of the British Isles. (Macrolepidoptera). Viking, London.
- Stoltze, M. 1996. Danske dagsommerfugle. Gyldendal, Köpenhamn.
- Svensson, I. 1993. Fjärilskalender. Hans Hellberg, Stockholm.
- Svensson, I., Elmquist, H., Gustafsson, B., Hellberg, H., Imby, L. & Palmqvist, G. 1994. *Catalogus Lepidopterorum Sueciae*. Entomologiska föreningen, Stockholm.
- Svensson, I. & Palmqvist, G. 1990. Svenska fjärilsnamn. Entomologiska föreningen, Stockholm.
- Tolman, T. 1997. Butterflies of Britain and Europe. Harper Collins Publishers, London.
- Whalley, P. 1982. Alla Europas dagfjärilar. P. A. Norstedt & söners förlag, Stockholm.
- Wagner, P. S. 1988. What are the valid names for the two genetically different taxa currently included within *Pontia daplidice* (Linnaeus, 1758)? (*Lepidoptera*, *Pieridae*). *Nota lep.* 11(1): 21–38.

Författare

Håkan Elmquist 1996. Rev. Håkan Elmquist 2001 och 2005. © ArtDatabanken, SLU 2005.